

LR BK 259 STR. 2 D. KRIMINALIZAVIMO PROPORCINGUMAS

Petras Varkalys¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.19.5>

SANTRAUKA

Nuo XXI amžiaus pradžios Europoje, JAV ir kitose pasaulio valstybėse, pastebėjus baudžiamosios teisės efektyvumo stoką, bandant sumažinti disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms paplitimą, vis daugiau valstybių pasirenka dekriminalizavimo ir žalos mažinimo priemonių taikymo kryptį. Lietuvoje iki 2017 metų už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų buvo taikoma baudžiamoji arba administracinė atsakomybė. Lietuvos teismų praktikoje aiškių administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo kriterijų nebuvo, o nuo 2017 metų, panaikinus administracinę atsakomybę, kyla pagrįstos abejonės dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo atitikties proporcingumo principo reikalavimams.

Šio straipsnio tikslas yra ištirti, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų neturint tikslo jų platinti atitinka proporcingumo principo reikalavimus.

Pritaikant Lietuvos Konstitucinio Teismo nustatytus proporcingumo vertinimo kriterijus buvo ištirtas LR BK 259 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos kriminalizavimo proporcingumas. Atsižvelgiant į proporcingumo principo turinį, panaudojant loginės-lingvistinės ir statistinės analizės metodus išanalizuoti Portugalijos ir Čekijos valstybių pasiekti rezultatai, susiję su disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms prevencija ir žalos mažinimu.

Tai, kad kai kurios narkotinės medžiagos ekspertų yra vertinamos kaip mažiau pavojingos už legalioje apyvartoje dalyvaujantį alkoholį, suteikė pagrindą abejoti baudžiamosios atsakomybės taikymo proporcingumu Lietuvoje. Nustatyta, kad baudžiamosios atsakomybės už disponavimą nedideliu narkotinių medžiagų kiekiu asmeninėms reikmėms taikymas Lietuvoje nedavė teigiamų rezultatų, t.y. ženkliai išaugo šių nusikalstamų veikų skaičius, taip pat, su narkotikų vartojimu susijusių žalos visuomenės sveikatai rodikliai nuolat prastėjo, o Europos

¹ Petras Varkalys yra advokato padėjėjas dirbantis advokato Tomo Liutauro Petkausko kontoroje. El. p. petrasvarkalys@yahoo.com.

Sąjungos valstybėms – Portugalijai ir Čekijai pavyko pasiekti akivaizdžiai geresnių rezultatų, naudojant baudžiamajai teisei alternatyvias priemones. Dėl šių priežasčių galima teigti, kad LR BK 259 str. 2 d. numatytos veikos kriminalizavimas yra neproporcinga priemonė, siekiant narkotinių medžiagų paklausos ir su tuo susijusios žalos prevencijos tikslų.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Baudžiamoji teisė, baudžiamoji atsakomybė, kriminalizacija, narkotinės ir psichotropinės medžiagos, disponavimas, proporcingumas, žalos mažinimas, žalos prevencija, administracinė atsakomybė.

IVADAS

Europos Sąjungos (toliau – ES) ir kitose pasaulio valstybėse yra vis dažniau diskutuojama apie griežtos valstybės politikos už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų savo reikmėms pagrįstumą.² Lietuvoje taip pat vyksta diskusija dėl griežtų bausmių pagrįstumo, baudimo reikalingumo ir efektyvių priemonių paieškos, įtraukiant valstybės politikus ir žinomus visuomenės veikėjus.³ Atsižvelgiant į šios nusikalstamos veikos paplitimą, pavojingumą, galimybes panaudoti narkotines ar psichotropines medžiagas gydymo tikslais, ne vienoje valstybėje ši veika yra dekriminalizuojama *de jure ir/ar de facto*.⁴

Prieš LR Administracinių nusižengimų kodekso⁵ įsigaliojimą Lietuvoje už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų buvo galima taikyti baudžiamąją arba administracinę atsakomybę.⁶ Aiškių atribojimo kriterijų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nebuvo suformavęs, tačiau vadovaujantis *ultima ratio* principu administracinė atsakomybė už šias veikas vis dėlto buvo taikoma.⁷ Nuo 2017-01-01 už šias veikas taikant tik baudžiamąją

² Kofi Annan, Louise Arbour et al., *Taking Control: Pathways to Drug Policies that Work* (Geneva: The global Commission on Drug Policy, 2014).

³ *Prokurorai svarsto: ar už marihuanos „suktinukę“ turi būti taikoma griežtesnė bausmė* (2017/11/05), <<http://kaunas.kasvyksta.lt/2017/11/05/112/prokurorai-svarsto-ar-uz-marihuanos-suktinuke-turi-buti-taikoma-grieztesne-bausme/>> [aplankyta 2018-01-21];

Ragina už „žolę“ nesodinti: į kalėjimą siunčiame visai ne tuos žmones, kuriuos reikia (2017-11-06), <<http://kaunas.kasvyksta.lt/2017/11/06/politika/ragina-uz-zole-nesodinti-i-kalejima-siunciamo-visai-ne-tuos-zmones-kuriuos-reikia>> [aplankyta 2018-01-21];

Užsirūkius „žolės“ – ne tik kalėjimas, bet ir psichiatrinė? Įregistravo naują pasiūlymą (2018-01-14), <<https://m.delfi.lt/aktualijos/article.php?id=76657757>> [aplankyta 2018-01-21].

⁴ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 90-99.

⁵ LR Administracinių nusižengimų kodeksas. TAR. (2015-07-10, Nr. 11216).

⁶ LR Baudžiamasis kodeksas. Žin. (2000-10-25, Nr. 89-2741), 259 str.; LR Administracinių teisės pažeidimų kodeksas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2017 m. 01 mėn. 01 d.). Žin. (1985-01-01, Nr. 1-1; negalioja nuo 2017-01-01), 44 str. 1 d.

⁷ Edita Gruodytė, „Drug policy for illegal possession of narcotic drugs and psychotropic substances: challenges and trends in international and national level“, article in the book: Edited by Emil

atsakomybę abejotina, ar toks teisinis reguliavimas yra efektyvus ir proporcingas saugomiems teisiniams gėriams apginti.

Teisės moksliniuose šaltiniuose vyrauja nuomonė, kad nubaudimu, represijomis ir baime pagrįstas narkotinių ar psichotropinių medžiagų paklausos reguliavimas (baudžiamoji atsakomybė) gali būti kontraproduktyvus ir skatinti veikti priešingai⁸. Dėl to Lietuvoje taikomo teisinio reglamentavimo narkomanijos srityje proporcingumas kelia pagrįstų abejonių.

Baudžiamosios teisės mokslininkų nuomone⁹, Lietuvoje taikomos kovos su narkotikais politikos efektyvumas bei pasirinktų priemonių taikymo atitikimas tarptautinėms žmogaus teisėms yra svarstylini. Todėl šio straipsnio aktualumas šiandieninei baudžiamosios teisės sistemai, siekiant užtikrinti tinkamą asmens ir valstybės interesų balansą, yra neginčijamas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iki 2017 metų, atibodamas baudžiamąją ir administracinę atsakomybę, vienu iš esminių veikos pavojingumo vertinimo kriterijų yra nurodęs narkotinės medžiagos kiekį. Iki 2013 metų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikėsi pozicijos, kad disponavimas kanapių kiekiu, viršijančiu 0,1 g. (kiekis 50 kartų mažesnis už nustatytas nedidelio kiekio rekomendacijas¹⁰), pagal savo pavojingumą atitinka baudžiamąją atsakomybę užtraukiantį pažeidimą.¹¹ 2013 metais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo septynių teisėjų kolegijai priėmus nutartį¹² konstatuota, kad disponavimas ne daugiau nei 0,5 g. kanapių (10 kartų mažiau už nedidelio kiekio rekomendaciją), pagal savo pavojingumą užtraukia administracinę atsakomybę, tačiau sprendžiant dėl taikytinos atsakomybės parinkimo yra būtina atsižvelgti „į padarytos veikos pavojingumą apibūdinančių požymių visumą – narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekį, rūšį (jos poveikį žmogaus organizmui), kaltininko veiksmų ypatybes, jų atlikimo vietą ir kitas aplinkybes.“. Po šio LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutarties praktikoje buvo pastebimas kanapių kiekio, kurio neviršijus, taikytina administracinė atsakomybė, didėjimas - 0,496 g¹³, 0,382 g¹⁴, 0,800 g¹⁵. Iš pateiktos Lietuvos teismų praktikos akivaizdu, kad iki 2017-01-01 baudžiamosios atsakomybės taikymas kai

W. Pływaczewski, Ewa M. Guzik-Makaruk *Current problems of the penal law and criminology*. (Warszawa: C.H. Beck, 2017), p. 455.

⁸ R. Coomber, R. McElrath et al., „*Key Concepts in Drugs and Society*.“ (London: Sage, 2013), p. 142.

⁹ Edita Gruodytė, „Drug policy for illegal possession of narcotic drugs and psychotropic substances: challenges and trends in international and national level“, article in the book: Edited by Emil W. Pływaczewski, Ewa M. Guzik-Makaruk *Current problems of the penal law and criminology*. (Warszawa: C.H. Beck, 2017), p. 453.

¹⁰ Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijos, *LR Sveikatos apsaugos ministras* (2003-04-23 Nr. V-239). Žin. (2003-04-30, Nr. 41-1899).

¹¹ *Valstybė p. V.B.*, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2007, Nr. 2K-110/2007); *Valstybė p. M.J.*, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2008, Nr. 2K-352/2008); *Valstybė p. R.Š.*, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2008, Nr. 2K-303/2008); *Valstybė p. S.K.*, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2009, Nr. 2K-148/2009).

¹² *Valstybė p. S. B., ir J. Š.*, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2012, Nr. 2K-7-76/2012).

¹³ *Valstybė p. S.B.*, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2013, Nr. 2K-163/2013).

¹⁴ *Valstybė p. G.N. ir A.D.*, Kauno apygardos teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2014, Nr. 1A-160-290/2014).

¹⁵ *Valstybė p. M.G.*, Klaipėdos miesto apylinkės teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2016, Nr. A2.1.-5136-795/2016).

kuriais atvejais, atsižvelgiant į padarytos veikos pavojingumą, buvo pripažįstamas neproporciumu. Pažymėtina, kad disponavimas nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms (LR BK 259 str. 2 d.) yra baudžiamasis nusizengimas. Atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikšmiškumo, kai padarytas baudžiamasis nusizengimas, LR Baudžiamajame kodekse galimybė nenumatyta¹⁶, taigi panaikinus administracinę atsakomybę už šias veikas, visais atvejais yra taikoma baudžiamoji atsakomybė, o tai suteikia pagrindą realioms abejonėms dėl taikomos atsakomybės atitikties proporciumo principo reikalavimams.

Siekiant atsakyti, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas yra proporciuma priemonė, tikslinga atlikti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje naudojamą, aptinkamą Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) jurisprudencijoje, proporciumo testą, „pagal kurį [1] nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir [2] tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams (tarp tikslų ir priemonių turi būti pusiausvyra), [3] jos neturi varžyti asmens teisių labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti <...>“¹⁷. Atliekant proporciumo testą bus įvertinti baudžiamosios teisės priemonėmis pasiekti rezultatai mažinant narkotinių medžiagų vartojimo paplitimą Lietuvoje ir kitose ES valstybėse bei mokslininkų vertinimai, susiję su sukeltos žalos asmens sveikatai ir visuomenės gerovei pavojingumu.

VALSTYBĖS ĮSIKIŠIMO BŪTINYBĖ REGULIUOJANT NARKOTINIŲ IR/AR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ PAKLAUSĄ

Pirmasis EŽTT, ESTT ir LR Konstitucinio teismo taikomo proporciumo testo kriterijus, sprendžiant dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo proporciumo yra teisinės priemonės nustatymo būtinybė, siekiant valstybės užsibrėžtų tikslų.

Nustatant ar baudžiamosios atsakomybės taikymas už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų yra proporciuma priemonė padarytos veikos pavojingumui yra svarbu paminėti, kad norint išsiaiškinti ar baudžiamosios atsakomybės taikymas yra būtina ir tinkama priemonė siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams pasiekti, reikia nustatyti, kokie teisiniai gėriai yra saugomi ir kokių tikslų yra siekiama baudžiamąja atsakomybe už disponavimą nedideliu kiekiu asmeninėms reikmėms.

Nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, pagrindiniu objektu teisės doktrinoje yra pripažįstama asmens sveikata, o papildomu rūšiniu objektu laikomas visuomenės saugumas.¹⁸ Pagrindinis šių veikų objektas – asmens sveikata, doktrinoje yra suprantamas kaip teisinis gėris „užtikrinant[is] normalią organizmo

¹⁶ LR Baudžiamasis kodeksas. Žin. (2000-10-25, Nr. 89-2741), 37 str.

¹⁷ Lietuvos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. Žin. (2004-12-18, Nr. 181-6708); Lietuvos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas. Žin. (2005-10-01, Nr. 117-4239); Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Žin. (2006-01-19, Nr. 7-254).

¹⁸ Edita Gruodytė, *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004), p. 187.

fizinę ir dvasinę būklę bei jo funkcionavimą¹⁹. Visuomenės saugumas šio tyrimo kontekste gali būti suprantamas kaip veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis medžiagomis, sukeltos pasekmės, dėl kurių visuomenėje „daugėja psichikos ir elgesio sutrikimų bei plinta narkomanija“²⁰. Tokiu šių nusikalstamų veikų objekto aiškinimu Lietuvoje vadovaujasi ir kiti teisės doktrinos atstovai.²¹

Siekiant įvertinti būtinybę valstybei, baudžiamosios teisės priemonėmis, reguliuoti psichotropinių medžiagų paklausą yra svarbu paminėti, kad ne visų narkotinių medžiagų pavojingumas asmens sveikatai ir visuomenės gerovei yra vertinamas vienodai. 2007 metais buvo atliktas tyrimas²², kurio metu buvo nustatyti narkotinių medžiagų sukeltos žalos asmens sveikatai, priklausomybės ir žalos visuomenės gerovei rodikliai. 2007 metų tyrimo duomenimis didžiausią pavojų kelia heroinas ir kokainas, kurie sukelia atitinkamai 2,78 balo ir 2,33 balo žalą asmens sveikatai, 3,0 balų ir 2,39 balo priklausomybę bei 2,54 balo ir 2,17 balo žalą visuomenės interesams. Kaip vienos iš mažiausių grėsmę keliančių medžiagų buvo įvardintos kanapės (0,99; 1,51; 1,50) ir LSD (1,13; 1,23; 1,32), kai tuo tarpu alkoholis buvo vertintinas kaip didesnę grėsmę kelianti visuomenės problema (1,40; 1,93; 2,21). Iš esmės tapatus narkotinių medžiagų sukeltos žalos vertinimas yra pateiktas ir 2010 metais atliktame žalos vertinimo tyrime²³, kuriame alkoholio paplitimas, sukeltos socialinės, ekonominės bei fizinės pasekmės vertinamos kaip didžiausią grėsmę visuomenei keliančios problemos, tačiau dėl minimo tyrimo specifiškumo (tyrimas atliktas analizuojant konkrečią situaciją Jungtinėje Karalystėje) detali tyrimo metu gautų duomenų analizė šiame straipsnyje nėra atliekama. Tai, kad esama narkotinių medžiagų, kurios yra vertinamos kaip mažiau pavojingos nei legalioje apyvartoje dalyvaujantis alkoholis, suteikia pagrindą abejoti baudžiamosios atsakomybės proporcingumu, siekiant apsaugoti asmens sveikatą²⁴, kadangi situacija, kai už disponavimą medžiagomis, kurios yra mažiau pavojingos už legalioje apyvartoje dalyvaujančias medžiagas, taikoma baudžiamoji atsakomybė, autoriaus nuomone yra kurioziška. Sunkiųjų narkotikų atveju, autoriaus nuomone, baudžiamoji atsakomybė galėtų būti pripažinta būtina ir tinkama priemone, atsižvelgiant į jų sukeltą grėsmę asmens sveikatai ir visuomenės gerovei, jeigu būtų nustatyta, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas veikia kaip atgrasančioji priemonė bei kitomis mažiau represyviomis priemonėmis yra neįmanoma pasiekti norimų tikslų. Siekiant objektyviai nustatyti, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas yra proporcinga priemonė, reikia įvertinti kokių rezultatų buvo pasiekta taikant baudžiamąją atsakomybę (pasirinktų priemonių tinkamumo kriterijus).

Lietuvoje nuo 2017 metų vykdomas ES Tarybos patvirtintas 2017-2020 m. ES kovos su narkotikais veiksmų planas (toliau – veiksmų planas)²⁵, kurio pagrindinis tikslas susijęs su narkotinių medžiagų paklausos mažinimu: „Padėti išmatuojamai sumažinti neteisėtą narkotikų

¹⁹ Ten pat, p. 192.

²⁰ Ten pat, p. 189.

²¹ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)).

²² Nutt David, Leslie A. King, William Saulsbury, and Colin Blakemore, „Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse“, *The Lancet* (2007, 369 (9566)), p. 1047-1053.

²³ D.J. Nutt, L.A. King & L.D. Phillips, "Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis", *The Lancet*, (2010 vol. 376, no. 9752) p. 1558-1565.

²⁴ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 97.

²⁵ ES Tarybos 2017-2020 m. ES Kovos su narkotikais veiksmų planas 2017/C 215/02 OL C 215/21.

vartojimą, probleminių narkotikų vartojimą, priklausomybę nuo narkotikų ir su narkotikais susijusių žalą sveikatai ir visuomenei, taip pat padėti pavėlinti narkotikų vartojimo pradžios amžių“.

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS TINKAMUMAS

Antrasis proporcingumo testo kriterijus yra pasirinktų teisinių priemonių tinkamumas, siekiant efektyviai užtikrinti valstybės siekiamus tikslus, kurie šiuo atveju yra užtikrinti asmens ir visuomenės sveikatos apsaugą.

Siekiant nustatyti baudžiamosios teisės efektyvumą ir tinkamumą mažinant disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms paplitimą bei keliamą grėsmę visuomenės saugumui, dėl šio tyrimo pobūdžio ir apimties, Lietuvos tendencijos vertinamos pagal pirmuosius tris veiksmų plano įgyvendinimo efektyvumo rodiklius:

1. Gyventojų, kurie neseniai vartojo narkotikus (per pastaruosius metus) ir kurie šiuo metu vartoja narkotikus (per pastarąjį mėnesį) procentinė dalis pagal narkotikų rūšį ir amžiaus grupę (EMCDDA, Tyrimai bendrojoje populiacijoje);

2. Mirčių nuo narkotikų skaičiaus (pagal nacionalines apibrėžtis) tendencijos (EMCDDA, Su narkotikais susijusios mirtys);

3. Intraveninių narkotikų vartotojų su narkotikų vartojimu siejamų naujų ŽIV susirgimų paplitimas ir dažnumas (EMCDDA, Su narkotikais susijusios infekcinės ligos).

Šie veiklos plano efektyvumo vertinimo rodikliai pasirinkti atsižvelgiant į rodiklių reprezentuojamų veiksmų pavojingumą asmens sveikatai bei visuomenės gerovei – šie rodikliai reprezentuoja didžiausią populiacijos imtį ir yra sukeltys didžiausią žalą asmens sveikatai bei visuomenės gerovei.²⁶ Toliau yra pateikiama autoriaus atlikto tyrimo metu sudaryta narkotikų vartojimo paplitimo Lietuvoje, statistinių duomenų lentelė. Pateikiamoje lentelėje yra nurodyta įvairių narkotinių medžiagų paplitimo, tarp 15-64 amžiaus asmenų, procentinė išraiška nuo bendrosios populiacijos, skirstant asmenis, vartojusius narkotines medžiagas per praėjusius metus ir per praėjusį mėnesį. Atliekant statistinių duomenų analizę buvo atsižvelgta į Europos Sąjungos rodiklius, susijusius su narkotinių medžiagų paplitimu populiacijoje.

Lentelė Nr. 1: Narkotikų vartojimo paplitimas Lietuvoje tarp 15-64 m. amžiaus asmenų

	% populiacijos per praėjusius metus / % populiacijos per praėjusį mėnesį						
	Heroinas	Kokainas	Amfetaminas	LSD	Grybai	Ekstazis	Kanapės
2016 m.	0,1/0,04	0,1/0,1	0,3/0,2	0,1/0,1	0,3/0,1	0,4/0,1	3,0/1,0
2012 m.	0,1/0,1	0,2/0,04	0,2/0,1	0,0/0,0	0,0/0,0	0,2/0,05	2,3/0,7
2008 m.	0,1/0,0	0,2/0,1	0,7/0,2	0,2/0,1	0,1/0,0	1,0/0,3	5,6/1,2
2004 m.	0,1/0,1	0,3/0,1	0,3/0,1	0,1/0,0	0,2/0,0	0,4/0,2	2,2/0,7

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Lietuvos Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktus statistinius duomenis.²⁷

²⁶ Ten pat.

²⁷ Lietuvos Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateikti statistiniai duomenys pasiekiami per interaktyvią nuorodą: <<http://ntakd.lrv.lt/lt/statistika-ir-tyrimai/narkotiku-vartojimas-ir-ju-padariniai>>.

Iš duomenų, pateiktų lentelėje Nr. 1 matyti, kad 2004-2016 m. laikotarpiu, narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas per praėjusius metus ir per praėjusį mėnesį Lietuvoje iš esmės išliko nepakitęs. Asmenų, bent kartą gyvenime bandžiusių narkotikus, skaičius Lietuvoje, remiantis Lentelėje Nr. 2 pateiktais duomenimis, didėja labai nežymiai. Lietuvoje, asmenų bandžiusių vartoti narkotines medžiagas, plitimas yra mažesnis už ES vidurkį, todėl galima teigti, kad neigiamų padarinių narkotinių medžiagų vartojimo paplitimui baudžiamosios atsakomybės taikymas nesukėlė.²⁸

Toliau straipsnyje yra pateikiama statistinių duomenų, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimo sukeltų mirčių statistika, Lietuvoje.

Lentelė Nr. 2: Mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu statistika, Lietuvoje

2016 m.	2015 m.	2014 m.	2012 m.	2010 m.
38 / 1 mln. gyventojų	39,6 / 1 mln. Gyventojų	29,7 / 1 mln. gyventojų	23,4 / 1 mln. gyventojų	16,5 / 1 mln. gyventojų

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Lietuvos Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktus statistinius duomenis.²⁹

Iš Lentelėje Nr. 2 pateiktų statistinių duomenų matyti, kad 2010-2016 m. laikotarpiu mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, Lietuvoje padvigubėjo. 2016 metais dėl priežasčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, mirė 38 asmenys vienam milijonui gyventojų. ES 2015 metais mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, vidurkis buvo 20,3 mirčių vienam milijonui gyventojų, t.y. Lietuvos rodikliai yra ženkliai aukštesni už ES vidurkį. Remiantis šiais statistiniais duomenimis, galima teigti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas, kaip narkotikų vartojimo ir dėl to kylančios žalos prevencijos priemonė, yra neefektyvus būdas sumažinti mirčių, susijusių su narkotikų vartojimu, skaičių populiacijoje.

Lentelė Nr. 3: Naujų ŽIV susirgimų, susijusių su narkotikų vartojimu statistika, Lietuvoje

2016 m.	2014 m.	2012 m.	2010 m.	2008 m.
83	38	62	105	42

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Lietuvos Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento pateiktus statistinius duomenis.³⁰

Lentelėje Nr. 3 pateikta naujų ŽIV susirgimų, susijusių su narkotikų vartojimu, statistika. Nuo 2008 iki 2016 metų naujų ŽIV susirgimų skaičius padidėjo beveik 2 kartus. Lietuva ženkliai viršija ES vidutinį ŽIV infekcijos atvejų vienam milijonui gyventojų skaičių. Lietuvoje 2016 metais fiksuota 28,9 naujų ŽIV infekcijos atvejų vienam milijonui gyventojų.³¹ Kai 2015 m. Europos Sąjungos vidurkis siekia 2,1 atvejo vienam milijonui gyventojų.³²

²⁸ Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centras, *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita 2017. Tendencijos ir pokyčiai*, (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017), p 12-16.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat.

³¹ *Country Drug Report 2017: Lithuania* (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017), p. 8.

Atsižvelgiant į tai, kad naujų ŽIV susirgimų, susijusių su narkotikų vartojimu, skaičius yra vienas iš pagrindinių rodiklių vertinant valstybės priemonių kovojant su narkomanijos sukeliomis pasekmėmis efektyvumą, darytina išvada, kad Lietuvos nacionalinės narkotikų kontrolės priemonės, susijusios su narkotinių medžiagų sukeliama žalos mažinimu šioje srityje, taikomos neefektyviai.

Paminėtina, kad šiame straipsnyje nėra tirti kiti socialiniai rodikliai, tokie kaip asmenų, vartojančių narkotines medžiagas, amžius, paplitimas tarp socialiai pažeidžiamų asmenų ir kt., kurie taip pat yra labai svarbūs vertinant narkotikų kontrolės efektyvumą. Neatmetama, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas turėjo teigiamos įtakos kitiems socialiniams rodikliams, susijusiems su disponavimu narkotinėmis medžiagomis asmeniniam vartojimui.

Iš tyrimo metu gautų duomenų galima daryti išvadą, kad Lietuvoje taikomomis narkotinių medžiagų vartojimo ir su vartojimu susijusios žalos mažinimo (pagal tirtus kriterijus) priemonėmis nepavyko pasiekti norimų rezultatų.

Vertinant baudžiamosios atsakomybės būtinumą ir tinkamumą svarbu paminėti, kad Prof. Dr. E. Gruodytė 2017 metų pradžioje³³ kaip vieną iš galimų griežtos baudžiamosios politikos minusų nurodė nepagrįstą darbo krūvio pasiskirstymą dėl perteklinės kriminalizacijos ir savaime ribojamų galimybių efektyviai panaudoti išteklius sunkesnių nusikaltimų atskleidimui.

Toliau, šiame straipsnyje yra pateikiami statistiniai duomenys, kurių pagrindu autorius ketina patvirtinti arba paneigti Prof. Dr. E. Gruodytės 2017 m. pateiktą tendencijų prognozę dėl Valstybės resursų paskirstymo ir panaudojimo, susijusių su nusikalstama narkotinių medžiagų apyvarta.

Lentelė Nr. 4 Nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis medžiagomis be tikslo jas platinti statistika, Lietuvoje

	Užregistruota nusikalstamų veikų	Užregistruota nusikaltimų	Užregistruota baudžiamųjų nusižengimų
2015 metai	1682	1065	617
2016 metai	1590	857	733
Pokytis %	-5,47%	-19,53%	18,80%
2017 metai	1993	887	1106
Pokytis %	25,35%	3,50%	50,89%

Šaltinis: parengta pagal Informatikos ir ryšių departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistikos ataskaitas.³⁴

<<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4518/TD0616152ENN.pdf>>. [aplankyta 2018-03-01].

³² Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centras, *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita 2017. Tendencijos ir pokyčiai*, (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017), p. 88.

³³ Prof. E. Gruodytė, *Narkotikų reguliavimas: ar tapsime „policine“ valstybe?* (2017-01-23); <<http://www.vdu.lt/lt/narkotiku-reguliavimas-ar-tapsime-policine-valstybe>> [aplankyta 2018-02-25].

³⁴ Ataskaitos pasiekiamos per internetinę prieigą adresu: <<https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1>>.

Lentelė Nr. 5 Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių medžiagų platinimu, gaminimu ir pagrobimu statistika, Lietuvoje

	LR BK 260 str. 1d. ir 2 d.	LR BK 260 str. 3 d.	LR BK 261 str.	LR BK 262 str.	LR BK 263 str.
2015 metai	637	67	30	8	4
2016 metai	553	61	22	3	4
Pokytis %	-13,19%	-9%	-27%	-63%	0%
2017 metai	433	76	22	1	2
Pokytis %	-21,70%	24,59%	0,00%	-66,67%	-50,00%

Šaltinis: parengta pagal Informatikos ir ryšių departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistikos ataskaitas.³⁵

Lentelė Nr. 6 Visų užregistruotų nusikalstamų veikų santykis su veikomis, susijusiomis su narkotinėmis medžiagomis

	2015 metai	2016 metai	2017 metai
Viso užregistruota NV	72343	59075	63846
Užregistruota NV susijusiu su narkotinėmis medžiagomis	2524 (3,49% visų NV)	2288 (3,87% visų NV)	2622 (4,11% visų NV)
Užregistruota NV susijusiu su disponavimu asmeninėms reikmėms	1682 (66,64% visų NV susijusių su narkotikais)	1590 (69,49% visų NV susijusių su narkotikais)	1993(76,01% visų NV susijusių su narkotikais)

³⁵ Ten pat.

Užregistruota NV susijusių su disponavimu nedideliu kiekiu be tikslo platinti	617 (36,68% visų disponavimo asmeninėms reikmėms atvejų)	733 (46,10% visų disponavimo asmeninėms reikmėms atvejų)	1106 (55,49% visų disponavimo asmeninėms reikmėms atvejų)
---	--	--	---

Šaltinis: parengta pagal Informatikos ir ryšių departamento prie LR Vidaus reikalų ministerijos 2015-2017 metų nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistikos ataskaitas.³⁶

Iš šiame straipsnyje pateiktų statistinių duomenų lentelių Nr. 4-6 duomenų, matyti, kad nuo administracinės atsakomybės už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms panaikinimo 2017-01-01, daugiau kaip 50% padaugėjo ikiteisminių tyrimų dėl šių veikų, tačiau beveik 22% sumažėjo pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičius dėl neteisėto narkotinių medžiagų platinimo. Pateiktų statistinių duomenų pagrindu darytina išvada, kad Prof. Dr. E. Gruodytės numatytų represyvių priemonių taikymo neigiamų padarinių išvengti nepavyko. Remiantis pateiktais duomenimis galima teigti, kad asmenų, disponuojančių narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, skaičius nuolat auga, o policijos įstaigų darbas, nustatant narkotines medžiagas plintančius asmenis, tampa apsunkintas dėl būtinybės naudoti ribotus resursus plintančių smulkių nusikaltimų (disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms) tyrimui. Teisėsaugos institucijų darbo krūvio pasiskirstymo, pasikeitus teisiniam veikos vertinimui, probleminiai aspektai gali būti atskiro kriminologinio tyrimo objektu, todėl ši problema toliau nėra plėtojama.

Atsižvelgiant į gautus rezultatus galima teigti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas yra nebūtina ir netinkama priemonė, siekiant sumažinti narkotinių medžiagų paklausą ir kylančią žalą asmens sveikatai ir visuomenės gerovei, t.y. LR BK 259 str. 2 d. kriminalizavimas neatitinka pirmųjų dviejų LR Konstitucinio teismo, EŽTT ir ESTT teismų jurisprudencijoje įtvirtinto proporcingumo testo kriterijų – būtinumo ir tinkamumo. Bandant nustatyti, ar baudžiamoji atsakomybė yra proporcinga priemonė norint apsaugoti individų sveikatą nuo neigiamo narkotinių medžiagų poveikio, toliau straipsnyje yra pateikiama ES valstybių – Portugalijos ir Čekijos, taikomų priemonių ir pasiektų rezultatų analizė.

³⁶ Ten pat.

Narkotinių medžiagų paklausos ir keliamos žalos mažinimas priemonėmis alternatyviomis baudžiamajai atsakomybei

Paskutinis proporcingumo testo kriterijus yra alternatyvių, mažiau varžančių žmogaus teises, teisinių priemonių, kuriomis galima užtikrinti valstybės siekiamų tikslų įgyvendinimą, buvimas.

Šio tyrimo kontekste, vertinant baudžiamosios atsakomybės proporcingumą, yra svarbu paminėti, kad nedidelis narkotinės medžiagos kiekis Lietuvos baudžiamajame įstatyme vertinamas kaip privilegijuojantis požymis, t.y. kaltininkui inkriminuojama veika vertinama kaip baudžiamasis nusižengimas, už kurį nėra taikoma su laisvės atėmimu susijusi sankcija,³⁷ tačiau baudžiamojo proceso metu yra ribojamos kaltininko žmogaus teisės ir laisvės bei priimamas apkaltinamasis nuosprendis, sukeltantis sunkias ir ilgalaikes socialines pasekmes kaltininkui³⁸, kurių apimtys šiame straipsnyje nėra analizuojamos. Nustačius, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas yra nebūtina ir netinkama priemonė, kyla pagrįstos abejonės, kad baudžiamojo proceso metu patiriami žmogaus teisių ir laisvių ribojimai, ir apkaltinamojo nuosprendžio sukeltamos socialinės pasekmės, varžo asmens teises ir laisves nepagrįstai, labiau nei to reikia norint pasiekti numatytus tikslus. Siekiant objektyviai nustatyti, ar taikant baudžiamąją atsakomybę už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms yra nepagrįstai varžomos asmens teisės ir laisvės, t.y. ar LR BK 259 str. 2 d. kriminalizavimas yra proporcingas, toliau bus analizuojamas Portugalijoje ir Čekijos Respublikoje taikomas teisinis reglamentavimas ir pasiekti rezultatai narkotinių medžiagų paklausos mažinimo srityje.

ES vyrauja trijų tipų politikos narkotikų vartotojų atžvilgiu, tačiau atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje yra laikomasi mišriosios narkotikų kontrolės politikos, o griežtą narkotikų kontrolės politiką propaguojančiose valstybėse teisinis reglamentavimas yra palyginti statiškas ir nuo XX amžiaus pabaigos iš esmės nekito³⁹, yra aktualu ištirti sąlyginai naują, liberalų požiūrį į disponavimą narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, taikančių ES valstybių pasiektus rezultatus, asmens sveikatos ir visuomenės saugumo gerinimo srityse.

Tiriamos ES valstybės buvo pasirinktos atsižvelgiant į tai, kad: 1. Portugalija yra viena iš seniausiai (2001 m.) disponavimą narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavusių valstybių Europos Sąjungoje⁴⁰ ir analizuojant portugalų priimtų sprendimų yra galima įvertinti pasiektus rezultatus; 2. Čekija yra postsovietinė valstybė, susiformavusi po 1993 metų, taigi jos baudžiamosios teisės sistema pradėta vystyti iš dalies panašiomis sąlygomis kaip ir Lietuvos baudžiamosios teisės sistema. Dėl to čekų kultūra ir socialinė aplinka nėra labai tolimos lietuvių kultūrai. Ištyrus Čekijoje taikomą narkotikų

³⁷ LR Baudžiamasis kodeksas. Žin. (2000-10-25, Nr. 89-2741), 12 str.

³⁸ Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: Teorija ir praktika“, *Teisė* (2012 82), p. 12; Olegas Fedosiukas „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio) teorija ir realybe“, *Jurisprudencija* (2012 19(2)), p. 716; Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 108.

³⁹ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 93-99.

⁴⁰ Eduardo Soares, „Portugal“, *Decriminalization on Narcotics* (Washington: The law library of Congress, Global Legal Research Center, 2016), p. 24.

kontrolės mechanizmą ir liberaliomis priemonėmis pasiektus tikslus, autoriaus nuomone, gauti rezultatai *mutatis mutandis*⁴¹ galėtų būti pritaikomi ir Lietuvoje.

Narkotinių medžiagų paklausos ir keliamos žalos mažinimas, Portugalijoje

Siekiant suprasti, kokių rezultatų pavyko pasiekti portugalams yra būtina paminėti priežastis, turėjusias esminės įtakos Portugalijos sprendimui dekriminalizuoti disponavimą narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, ir trumpai apžvelgti tuo metu Portugalijoje susidariusią socialinę aplinką, susijusią su narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimu.

Remiantis Portugalijos teisės mokslo atstovo atlikta socialinių aplinkybių, turėjusių įtakos disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavimui, analize⁴², 1980-aisiais Portugalija tapo pagrindine narkotinių ar psichotropinių medžiagų tranzitine stotele centrinės Europos link. XX amžiaus pabaigoje, dėl itin padidėjusios narkotinių ar psichotropinių medžiagų pasiūlos, Portugalijoje vis daugiau ir daugiau žmonių įsitraukė į narkomaniją, dėl to teisėsaugos institucijos sunaudodavo neproporcingai didelius resursus kiekius, kovodami su narkotikų vartotojais, kuriuos verčiau būtų skyrę veikoms, susijusioms su narkotinių medžiagų tiekimu bei platinimu, tirti. Iki 1998 metų, kai buvo pradėta svarstyti apie veikų, susijusių su asmeniniu narkotinių medžiagų vartojimu, dekriminalizavimą, Portugalija buvo pasiekusi su narkomanija susijusių problemų piką – itin didelį ŽIV ir AIDS sergančiųjų skaičių, aukštą mirčių skaičių ir itin paplitusį narkotinių medžiagų vartojimą.⁴³

Įgyvendinant Portugalijos nacionalinę kovos su narkotikais ir narkomanija strategiją buvo priimti trys teisės aktai⁴⁴: 1. 2000 m. lapkričio 29 d. įstatymas Nr. 30⁴⁵; 2. 2001 m. balandžio 23 d. Vyriausybės dekretas Nr. 130-A⁴⁶; 3. 2001 m. birželio 21 d. Vyriausybės dekretas Nr. 183⁴⁷.

Pirmuoju teisės aktu – 2000-11-29 įstatymu, panaikinta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių medžiagų įgijimą, laikymą ir vartojimą; 2001 m. balandžio 23 d. Vyriausybės dekretu Nr. 130-A įkurta speciali komisija (*Comissão para a Dissuasão de Toxicodependência* (Ispanų k.)), kurios paskirtis yra priemonių, susijusių su narkomanijos prevencija, vykdymas; 2001 m. birželio 21 d. Vyriausybės dekretu Nr. 183 Portugalijoje sukurta infrastruktūra, skirta

⁴¹ Lot. - Su atitinkamais pakeitimais (autoriaus vertimas).

⁴² Eduardo Soares, „Portugal“, *Decriminalization on Narcotics* (Washington: The law library of Congress, Global Legal Research Center, 2016), p. 24-25.

⁴³ *Portugal Drug Situation 2000*, (Lisboa: Instituto Português da Droga e da Toxicodependência, 2000), p. 13-44.
<http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_34676_EN_NR2000Portugal.PDF> [aplankyta: 2018-02-28].

⁴⁴ Ten pat. P. 25-37.

⁴⁵ Lei No. 30/2000, de 29 de Novembro, (amended by Decreto-Lei No. 114/2011, de 30 de Novembro, art. 1(1)), pasiekiamas per: <<https://perma.cc/S4VS-4LQR>> [aplankyta 2018-03-21].

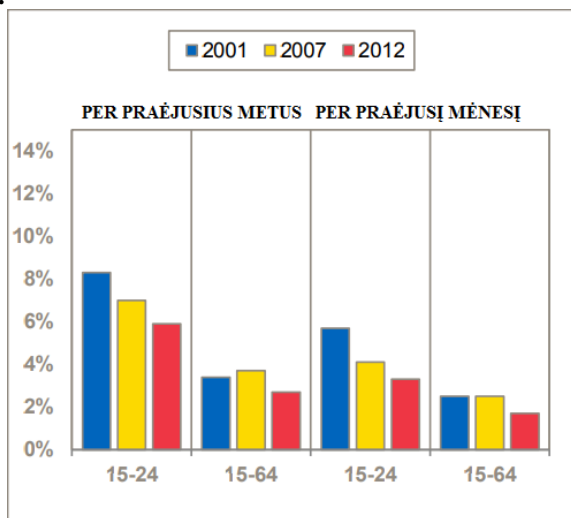
⁴⁶ Decreto-Lei No. 130-A/2001, de 23 de Abril, (amended by Decreto-Lei No. 114/2011, de 30 de Novembro, art. 1), pasiekiamas per: <<https://perma.cc/6DMM-RP3X>> [aplankyta 2018-03-21].

⁴⁷ Decreto-Lei No. 183/2001, de 21 de Junho, pasiekiamas per: <<https://perma.cc/DF9L-4LXH>> [aplankyta 2018-03-21].

pagerinti priklausomybių ligų gydymo prieinamumui gerinti ir mažinti narkotinių medžiagų daromą žalą asmeniui ir visuomenei.⁴⁸

Toliau straipsnyje yra pateikiami narkotinių medžiagų vartojimo paplitimą ir tendencijas atspindintys statistiniai duomenys pagal amžiaus grupes, Portugalijoje.

Paveikslėlis Nr. 1: Narkotinių medžiagų vartojimas Portugalijoje 2001-2012 metais pagal amžiaus grupes.

Šaltinis: Casimiro Balsa, Clara Vital, and Cláudia Urbano, "Ao Consumo De Substâncias Psicoativas Na População Portuguesa, 2012: Relatório Preliminar," (Lisbon: CESNOVA – Centro de Estudos de Sociologia da Universidade Nova de Lisboa, 2013).

Nuo 2001 metų Portugalijoje yra pastebimas visų rūšių narkotinių medžiagų vartojimo paplitimo mažėjimas⁴⁹. Nuo 2001 iki 2012 metų narkotinių medžiagų vartojimo per praėjusius metus ir per praėjusį mėnesį paplitimas visose amžiaus grupėse ženkliai sumažėjo, o tai suponuoja, kad liberalus Portugalijos požiūris narkotinių medžiagų vartotojų atžvilgiu, kartu su žalos mažinimo priemonėmis, padeda pasiekti teigiamų rezultatų kovoje su narkomanijos paplitimu.

Kalbant apie disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavimą dažnai yra baiminamasi, kad narkotinių medžiagų vartojimas visuomenėje drastiškai išaugs, tačiau išanalizavus Portugalijos socialinius rodiklius po šių veikų dekriminalizavimo darytina priešinga išvada – baudžiamosios atsakomybės panaikinimas nepastūmėja visuomenės narkomanijos link.

⁴⁸ Ten pat, p. 34-37.

⁴⁹ *Country Drug Report 2017: Portugal* (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017), <<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4508/TD0116918ENN.pdf>> [aplankyta 2018-04-20].

Liberalios narkotikų kontrolės politikos taikymas sukėlė ir neigiamų pasekmių – nežymiai padaugėjo asmenų, bent kartą gyvenime vartojusių narkotines medžiagas.⁵⁰ Daugėjant asmenų, bent kartą gyvenime vartojusių narkotines medžiagas, visuomenei kyla grėsmė, kad vis daugiau jaunimo įsitrauks į probleminį narkotikų vartojimą. Kai kurių mokslininkų nuomone, eksperimentuojantis narkotikų vartotojas būtinai taps narkomanu.⁵¹ Tačiau asmenų, bandžiusių vartoti narkotikus plitimas Portugalijoje yra nežymiai mažesnis už Europos vidurkį ir siejamas su Europos regione pasireiškiančia jaunimo tendencija eksperimentuoti.⁵²

Siekiant įvertinti Portugalijoje taikomas priemones yra svarbu išanalizuoti ir kitus svarbius⁵³ rodiklius.

Kiti svarbūs socialiniai rodikliai, susiję su narkotinių medžiagų vartojimu, tokie kaip mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, bei naujų ŽIV ir AIDS susirgimų skaičius ženkliai pagerėjo dekriminalizavus veikas, susijusias su narkotinių medžiagų vartojimu, ir pradėjus taikyti žalos mažinimo priemones. Toliau, lentelėse Nr. 7-9, yra pateikiamas statistinių duomenų palyginimas 1999-2015 metais.

Lentelė Nr. 7: **Mirtys, susijusios su narkotinių medžiagų vartojimu, Portugalijoje**

1999 m.	2015 m.
36,1/1 mln. gyventojų	5,8/1 mln. gyventojų

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Europos priklausomybių ir narkotikų stebėsenos centro 2000-2017 metų ataskaitas.⁵⁴

Iš lentelėje Nr. 7 pateiktų duomenų matyti, kad nuo 1999 iki 2015 metų mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, sumažėjo drastiškai – nuo 36,1 mirčių vienam milijonui

⁵⁰ *Relatório Anual 2013 – a Situação Do País Em Matéria De Drogas E Toxicodependências, Anexo, Quadro.* Duomenys tekste: “Drug Decriminalization in Portugal: A Health-Centered Approach”, *We are the Drug Policy Alliance* (2015 February).

<https://www.drugpolicy.org/sites/default/files/DPA_Fact_Sheet_Portugal_Decriminalization_Feb2015.pdf> [aplankyta 2018-04-20].

⁵¹ M. Lankauskas, *Jungtinių tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms Pasaulyje bei Lietuvoje* (Vilnius: Teisės institutas, 2017), p. 28.

⁵² *Country Drug Report 2017: Porgual* (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017), <<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4508/TD0116918ENN.pdf>> [aplankyta 2018-04-20],

p. 6.

⁵³ ES Tarybos 2017-2020 m. ES Kovos su narkotikais veiksmų planas 2017/C 215/02 OL C 215/21.

⁵⁴ *Portugal Drug Situation 2000*, (Lisboa: Instituto Português da Droga e da Toxicodependência, 2000), p. 13-44.

<http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_34676_EN_NR2000Portugal.PDF> [aplankyta: 2018-02-28]>, p. 28; *Country Drug Report 2017: Porgual* (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017) <<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4508/TD0116918ENN.pdf>> [aplankyta 2018-04-20]>, p. 8.

gyventojų iki 5,8 mirčių vienam milijonui gyventojų, kas savaime suponuoja Portugalijos narkotinių medžiagų sukeltos žalos mažinimo priemonių efektyvumą.

Lentelė Nr. 8: Naujai diagnozuoti ŽIV susirgimai, susiję su leidžiamų narkotikų vartojimu, Portugalijoje

2000 m.	2015 m.
1575	44

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Europos priklausomybių ir narkotikų stebėsenos centro 2017 m. ataskaitą ir „We are the Drug Policy Alliance“ periodinio leidinio straipsnyje pateiktą 2013 Portugalijos narkotikų prevencijos ataskaitos vertimą.⁵⁵

Lentelėje Nr. 8 pateikiamas rodiklis – naujai diagnozuotų ŽIV susirgimų skaičius yra vienas iš esminių rodiklių, vertinant valstybės taikomų narkotinių medžiagų sukeltos žalos mažinimo priemonių efektyvumą. Iš pateiktų duomenų matyti, kad nuo 2000 iki 2015 metų naujai diagnozuotų ŽIV susirgimų, susijusių su leidžiamų narkotikų vartojimu, sumažėjo beveik 36 kartus, t.y. nuo 1575 iki 44 naujų susirgimų per metus.

Lentelė Nr. 9: Naujai diagnozuoti AIDS susirgimai, susiję su leidžiamų narkotikų vartojimu, Portugalijoje

2000 m.	2015 m.
626	33

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Europos priklausomybių ir narkotikų stebėsenos centro 2017 m. ataskaitą ir „We are the Drug Policy Alliance“ periodinio leidinio straipsnyje pateiktą 2013 Portugalijos narkotikų prevencijos ataskaitos vertimą.⁵⁶

Lentelėje Nr. 9 pateikiamas narkotinių medžiagų sukeltos žalos mažinimo priemonių efektyvumo vertinimo rodiklis – naujai diagnozuotų AIDS susirgimų, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, skaičius, kuris 2000-2015 metais sumažėjo beveik 19 kartų, t.y. nuo 626 naujų susirgimų 2000 metais iki 33 naujų susirgimų 2015 metais. Tokie leidžiamųjų narkotikų sukeltų ligų užkrečiamumo rezultatai patvirtina Portugalijos pasirinktų priemonių efektyvumą.

Analizuojant Portugalijos pasiektus rezultatus yra svarbu paminėti, kad Europos mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, vidurkis 2015 metais buvo 20,3 atvejų vienam milijonui gyventojų⁵⁷, o Lietuvoje 2015 metais mirtimis, susijusiomis su narkotinių medžiagų

⁵⁵ *Relatório Anual 2013 – a Situação Do País Em Matéria De Drogas E Toxicodependências, Anexo, Quadro*. Duomenys tekste: “Drug Decriminalization in Portugal: A Health-Centered Approach”, *We are the Drug Policy Alliance* (2015 February).

⁵⁶ https://www.drugpolicy.org/sites/default/files/DPA_Fact_Sheet_Portugal_Decriminalization_Feb2015.pdf [aplankyta 2018-04-20].

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁷ *Country Drug Report 2017: Portugal* (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017)

vartojimu, mirė 59 žmonės vienam milijonui gyventojų, taip pat Lietuvoje buvo diagnozuota 15.1 naujų ŽIV susirgimų, susijusių su leidžiamų narkotikų vartojimu vienam milijonui gyventojų.⁵⁸

Svarbu paminėti, kad šiame straipsnyje nėra tirtas disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavimo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis. Tikėtina, kad dekriminalizavus šias veikas, padaugėjo narkotinių medžiagų platinimo atvejų ar kitų su narkotikų vartojimu susijusių nusikalstamų veikų. Taip pat nėra nustatytos valstybės patiriamos išlaidos, susijusios su žalos mažinimo programomis, kurios galimai yra didesnės nei buvo taikant baudžiamosios teisės priemones.

Lietuvos teisės mokslininkai, tyrę veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis aspektus, Portugalijoje taikytos narkotikų paklausos kontrolės politikos priemones vertina kaip kompleksiškas ir efektyvias priemones, kovojant su narkotinių medžiagų vartojimo paplitimu ir kylančios žalos padariniais.⁵⁹

Šio tyrimo metu gauti duomenys patvirtina, kad Portugalijoje disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavimas, kaip alternatyvą taikant administracinę atsakomybę ir žalos mažinimo priemones, turėjo teigiamos įtakos kovoje su narkotinių medžiagų vartojimu ir jų sukeliama žala asmens sveikatai ir visuomenės gerovei.

Portugalijos kultūrinis ir socialinis kontekstas yra akivaizdžiai kitoks nei Lietuvoje, dėl to reikalinga nustatyti alternatyvų teisinį režimą, kuris galėtų būti pritaikytas Lietuvoje. Atsižvelgiant į tai, kitame poskyryje tiriami Čekijos nacionalinio reglamentavimo, susijusio su disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, pasiekti rezultatai.

Narkotinių medžiagų paklausos ir keliamos žalos mažinimas, Čekijos Respublikoje

Norint objektyviai atskleisti Čekijos pasiektų rezultatų apimtį ir svarbą yra būtina paminėti Čekijoje vyravusią socialinę padėtį ir veiksnius, lėmusius liberalų narkotinių medžiagų paklausos mažinimo reglamentavimą.

1989 metais buvusi Čekoslovakijos valstybė po Aksominės revoliucijos atgavo nepriklausomybę ir 1990 metais priėmus Čekoslovakijos baudžiamojo kodekso pataisas⁶⁰ buvo panaikinta baudžiamoji atsakomybė už disponavimą narkotinėmis medžiagomis, neturint tikslo jų platinti, visais atvejais taikant administracinę atsakomybę, nenustatant narkotinių medžiagų kiekio apribojimo.⁶¹ 1998 metais Čekijoje kilus politiniam spaudimui dėl pernelyg liberalios

<<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4508/TD0116918ENN.pdf>> [aplankyta 2018-04-20].

⁵⁸ *Country Drug Report 2017: Lithuania* (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017).

<<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4518/TD0616152ENN.pdf>> [aplankyta 2018-03-01], p. 8.

⁵⁹ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 112.

⁶⁰ Čekoslovakijos baudžiamasis kodeksas (Nr. 140/1961 su 1990-07-01 papildymais Nr. 175/1990).

⁶¹ Vendula Belackova, Michaela Stefunkova, „Interpreting the Czech drug decriminalization: The glass is half full – Response to Cerveny, J., Chomynova, P., Mravcik, V., & van Ours, J.C. (2017).“

narkotikų politikos keliamų grėsmių visuomenės gerovei⁶², 1999 metais buvo priimtos baudžiamojo kodekso pataisos⁶³, kuriomis disponavimas narkotinėmis medžiagomis, be tikslo jas platinti, kai medžiagų kiekis viršija nedidelį buvo kriminalizuotas. Nedidelis kiekis 1999-2009 metais buvo nustatinėjamas individualiai, atsižvelgiant į narkotikų rūšį ir kaltininko asmenybę.⁶⁴

Laikotarpiu nuo 2001 metų iki 2009 metų, Čekijos vyriausybės nurodymais, buvo atlikti tyrimai, siekiant nustatyti narkotinių medžiagų rūšių atskyrimą, atsižvelgiant į sukeliamas pasekmes asmens sveikatai ir visuomenės gerovei.⁶⁵ Tiriant narkotinių medžiagų sukeliamas pasekmes fizinei ir psichologinei sveikatai bei visuomenės gerovei, ekspertai atsižvelgė į narkotinių medžiagų sukeliama priklausomybę, perdozavimo riziką ir galimą žalą tretiesiems asmenims, pateikė siūlymą klasifikuoti narkotines medžiagas į šias kategorijas⁶⁶:

- a) Kanapės ir kitos medžiagos, kuriuose yra THC (tetrahydrocannabinolis);
- b) LSD, MDMA (ekstazy) ir psilocibino turintys grybai;
- c) visos kitos narkotinės medžiagos.

Čekijos teisingumo ministerija, atsižvelgdama į pateiktas ekspertų išvadas, nusprendė, kad nesant reikšmingo skirtumo tarp antrosios ir trečiosios narkotinių medžiagų grupės yra tikslinga nustatyti dviejų kategorijų narkotinių medžiagų reguliavimo sistemą, kurioje kanapės ir kiti augaliniai narkotikai būtų išskiriami iš kitų narkotinių medžiagų.⁶⁷

Vadovaujantis Čekijos teisingumo ministerijos mokslu grindžiama pozicija, 2010 metais priėmus naują Čekijos baudžiamąjį kodeksą⁶⁸, baudžiamoji atsakomybė už disponavimą narkotinėmis medžiagomis, kurių kiekis viršija nedidelį yra diferencijuojama pagal narkotikų rūšį, už disponavimą nedideliu kiekiu bet kokios narkotinės medžiagos taikant administracinę atsakomybę.⁶⁹

Nuo 2010 metų už disponavimą kanapėmis ar kitomis THC turinčiomis medžiagomis, kai šių medžiagų kiekis viršija nedidelį, kaltininkui gali būti skiriamas laisvės atėmimas iki vienerių metų, taip pat draudimas verstis atitinkama veikla ar turto konfiskavimas.⁷⁰ Už disponavimą kitomis narkotinėmis medžiagomis, kai jų kiekis viršija nedidelį, kaltininkui gali

Cannabis decriminalization and the age of onset of cannabis use“, *International Journal of Drug Policy* (52 2018), p. 102.

⁶² Joanne Csete, *A Balancing Act Policymaking on Illicit Drugs in the Czech Republic*, (New York: Open Society Foundations, 2012), p. 20.

⁶³ Čekijos baudžiamasis kodeksas (Nr. 140/1961 su 1998 metų papildymais Nr. 112/1998).

⁶⁴ T. Zábranský, „Czech drug laws as an arena of the drug policy battle“, *Journal of Drug Issues* (2004, 34(3)), p. 670-674.

⁶⁵ P. Zeman, „Legislation and practice concerning prosecution of drug offenses“, *Czech Republic. Journal of Drug Issues* (2007, 37(1)), p. 53.

⁶⁶ Ten pat, p. 64.

⁶⁷ T. Zábranský, „Czech drug laws as an arena of the drug policy battle“, *Journal of Drug Issues* (2004, 34(3)), p. 666-678.

⁶⁸ Čekijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Act. 40/2009 Coll.)

⁶⁹ Joanne Csete, *A Balancing Act Policymaking on Illicit Drugs in the Czech Republic*, (New York: Open Society Foundations, 2012), p. 23.

⁷⁰ Čekijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Act. 40/2009 Coll.)

<<http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/Criminal%20Code%20of%20the%20Czech%20Republic.pdf>>, 284 str. 1 d.

būti skiriamas laisvės atėmimas iki dviejų metų, taip pat draudimas verstis atitinkama veika ar turto konfiskavimas.⁷¹

Už nedidelio kiekio narkotinių medžiagų įgijimą ir laikymą asmeninėms reikmėms, Čekijoje taikoma administracinė atsakomybė, paskiriant baudą iki 550 Eurų.⁷² Koks kiekvienos narkotinės medžiagos kiekis yra laikomas nedideliu iki 2014 metų buvo nustatoma vadovaujantis Čekijos vyriausybės dekretu⁷³, o 2014 metais, Čekijos Aukščiausiajam Teismui interpretavus Čekijos baudžiamajame kodekse įtvirtintą sąvoką „daugiau už nedidelį kiekį viršijant vidutinei dozei skirtą kiekį“ yra vadovujamasi būtent Čekijos Aukščiausiojo Teismo pateiktais nedidelio kiekio išaiškinimais.⁷⁴ Nedidelio narkotinių medžiagų kiekio nustatymo kriterijų palyginimas yra pateikiamas Paveikslėlyje Nr. 2

Paveikslėlis Nr. 2: Narkotinių medžiagų kiekio nustatymas Čekijoje

Nedidelis narkotinių medžiagų kiekis			
Čekijos vyriausybės dekretas Nr. 467/2009		Čekijos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas Nr. Tpjn 301/2013	
Kanapės	>1,5 g THC (15 g sausų kanapių dalių)	Kanapės	>1 g THC (10 g sausų kanapių dalių)
Hašišas	>1 g THC (5 g hašišo)	Hašišas	>1 g THC (5 g hašišo)
Metamfetaminas	>2 g metamfetamino	Metamfetaminas	>1,5 g metamfetamino
Heroinas	>1,5 g heroino	Heroinas	>1,5 g heroino
Kokainas	>1 g kokaino	Kokainas	>1 g kokaino
MDMA	>4 tabletės arba 0,4 g MDMA miltelių	MDMA	>4 tabletės arba 0,4 g MDMA miltelių

Saltinis: Parengta autoriaus pagal Čekijos vyriausybės dekretą Nr. 467/2009 ir Čekijos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą Nr. Tpjn 301/2013.

2013 metų rugpjūčio mėnesį, įsigaliojus kanapių medicininių panaudojimą legalizavusiam įstatymui, specialią kompetenciją turintys (bendrosios praktikos gydytojai kanapių išrašyti negali) gydytojai gali išrašyti asmeniui iki 30 gramų sausų kanapių dalių per mėnesį jeigu asmeniui diagnozuojamos ligos, susijusios su pykinimu, nuolatinio skausmu, traukuliais ar kitomis indikacijomis, kurių sąrašas nėra baigtinis, ir medikas gali nuspręsti, ar asmeniui yra tikslinga paskirti gydymą medikamentinėmis kanapėmis.⁷⁵

Dėl liberalios pozicijos narkotikų vartotojų atžvilgiu, siekiant efektyviai suvaldyti narkomanijos problemą, Čekijoje buvo priimta 2010-2018 Nacionalinė Narkotikų Kontrolės

⁷¹ Ten pat. 284 str. 2 d.

⁷² Country Drug Report 2017: Czech Republic (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017) <<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4511/TD0416912ENN.pdf>>, p. 4.

⁷³ Čekijos vyriausybės dekretas Nr. 467/2009 (No 467/2009 Coll.).

⁷⁴ Čekijos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas Nr. Tpjn 301/2013, vertimas tekste: Joanne Csete, „A Balancing Act Policymaking on Illicit Drugs in the Czech Republic“, (New York: Open Society Foundations, 2012), p. 24-25.

⁷⁵ Tereza Filipková, *Cannabis policy in the Czech Republic* (2015-09-28); <<https://www.tni.org/en/article/cannabis-policy-in-the-czech-republic>> (aplankyta 2018-04-09).

Strategija, kurios pagrindinis tikslas yra narkotikų vartojimo daromos žalos ir keliamos rizikos minimalizavimas.⁷⁶

Autoriaus nuomone, darytina išvada, kad Portugalijoje 2001 metais dekriminalizavus disponavimą narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, taikomos žalos mažinimo ir prevencijos priemonės yra viena kitą papildančios, sistemingos, o Čekijos žalos mažinimo ir prevencijos priemonės atrodo kiek chaotiškai, dėl to žemiau aptariamas šių priemonių efektyvumas, mažinant mirčių nuo narkotinių medžiagų, naujų ŽIV susirgimų, susijusių su leidžiamų narkotinių medžiagų vartojimu, skaičių bei bendrą narkotinių medžiagų vartojimo paplitimą. Duomenų apie AIDS susirgimų, susijusių su leidžiamų narkotinių medžiagų vartojimu, nėra rasta.

Lentelė Nr. 10: **Mirtys, susijusios su narkotinių medžiagų vartojimu, Čekijoje**

2006 m.	2010 m.	2015 m.
4,1 / 1 mln. gyventojų	5,2 / 1 mln. gyventojų	5,5 / 1 mln. gyventojų

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Europos priklausomybių ir narkotikų stebėsenos centro 2017 metų Čekijos ataskaitos duomenis.⁷⁷

Iš Lentelėje Nr. 10 pateiktų duomenų matyti, kad nuo 2006 iki 2015 metų mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, skaičius padidėjo labai nežymiai. Pažymėtina, kad Čekijoje 2015 metais užregistruota 5,5 mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, vienam milijonui gyventojų, o ES vidurkis 2015 m. buvo 20,3 mirčių vienam milijonui gyventojų, kai tuo tarpu Lietuvoje mirė 59 žmonės vienam milijonui gyventojų⁷⁸, t.y. nuo 1990 metų liberalios politikos besilaikančios Čekijos mirtingumo rodikliai yra gerokai žemesni už Lietuvos bei ES vidurkį. Tokie šio rodiklio duomenys parodo, kad Čekijoje, taikant žalos mažinimo priemones, nuo 2006 metų revoliucingų rezultatų pasiekta nebuvo, tačiau liberalus požiūris narkotinių medžiagų vartotojų atžvilgiu nepablogino socialinės padėties.

Lentelė Nr. 11: **Diagnozuoti ŽIV susirgimai, susiję su leidžiamų narkotikų vartojimu, Čekijoje**

2006 m.	2010 m.	2015 m.
6	5	4

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centro 2017 metų Čekijos ataskaitos duomenis.⁷⁹

⁷⁶ Czech Republic National Drug Policy Strategy for the Period 2010 – 2018, *Government of Czech Republic*. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/National_Drug_Policy_Strategy_for_the_Period_2010-2018.pdf>.

⁷⁷ Country Drug Report 2017: Czech Republic (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017) <<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4511/TD0416912ENN.pdf>>, p. 8.

⁷⁸ Country Drug Report 2017: Lithuania (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017)

<<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4518/TD0616152ENN.pdf>>. [aplankyta 2018-03-01], p. 8.

⁷⁹ Ten pat.

Iš Lentelėje Nr. 11 pateiktų, naujai diagnozuotų ŽIV susirgimų 2006, 2010 ir 2015 metais, duomenų matyti, kad ženklų pokyčių Čekijos populiacijoje nėra. 2015 metais Čekijoje užfiksuoti 4 nauji ŽIV susirgimai, susiję su leidžiamų narkotikų vartojimu. Svarbu paminėti, kad visoje Europos Sąjungoje 2015 metais buvo diagnozuoti 1233 nauji ŽIV susirgimai, susiję su leidžiamų narkotikų vartojimu, taigi Čekijos susirgimai sudaro vos 0,3% visų susirgimų Europos Sąjungoje. Lietuvoje 2015 metais buvo diagnozuota 15,1 naujų ŽIV susirgimų, susijusių su leidžiamų narkotikų vartojimu vienam milijonui gyventojų.⁸⁰ Tokie duomenys leidžia teigti, kad infekcinių ligų, susijusių su švirkščiamų narkotikų vartojimu, paplitimas Čekijoje yra suvaldytas.

Lentelė Nr. 12: Narkotikų vartojimo paplitimas tarp 16-64 metų amžiaus asmenų Čekijoje

	Atvejų skaičius 1000 gyventojų	% populiacijos per praėjusius metus			
		Opioidai	Kokainas	Amfetaminai	MDMA
2015 m.	1,8	0,1%	0,8%	1,3%	9,4%
2013 m.	1,5	0,1%	0,2%	1,1%	8,9%
2012 m.	1,5	0,4%	0,5%	0,6%	9,2%
2011 m.	1,2-1,3	0,6%	0,8%	1,6%	8,9%

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Čekijos nacionalinio narkotikų ir narkomanijos stebėsenos biuro 2011 metų ir Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centro 2012, 2013, 2017 metų Čekijos ataskaitas⁸¹.

⁸⁰ Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centras, *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita 2017. Tendencijos ir pokyčiai*, (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017), p. 72.

⁸¹ Viktor Mravčík Kateřina Grohmannová et. al., *Annual Report the Czech Republic 2011 Drug Situation* (Prague: Czech National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2012), p. 24.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/724/Czech_Republic_NR2012_443255.pdf>;

Viktor Mravčík Kateřina Grohmannová et. al., *The Czech Republic New Development, Trends and in-depth information on selected issues* (Prague: Czech National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2013), p. 27.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/846/EMCDDA_NR_2013_Czech_Republic_472332.pdf>;

Viktor Mravčík Kateřina Grohmannová et. al., *National Report The Czech Republic 2013 Drug Situation* (Prague: Czech National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2014), p. 37.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/1007/VZ_2013_EN_final.pdf>;

Country Drug Report 2017: Czech Republic (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017), p. 18-19.
<<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4511/TD0416912ENN.pdf>>.

Lentelė Nr. 13: Narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas tarp 16-64 m. amžiaus asmenų Čekijoje

	Atvejų skaičius 1000 gyventojų	% populiacijos nors kartą gyvenime				
		Opioidai	Kokainas	Amfetaminai	MDMA	Kanapės
2015 m.	1,8-1,9	1,80%	4,40%	6,3%	29,5%	
2014 m.	1,4-1,8	0,90%	2,60%	6,0%	28,7%	
2013 m.	1,5	0,4%	1,1%	5,1%	22,8%	
2012 m.	1,5	2,3%	2,5%	3,6%	27,9%	
2011 m.	1,2-1,3	1,4%	2,1%	5,8%	24,9%	

Šaltinis: Sudaryta autoriaus pagal Čekijos nacionalinio narkotikų ir narkomanijos stebėsenos biuro 2011 metų ir Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centro 2012, 2013, 2017 metų Čekijos ataskaitas⁸².

Čekijos narkotikų vartojimo paplitimo duomenys, pateikti Lentelėse Nr. 12-13, rodo, kad 2011-2015 metais narkotinių medžiagų vartojimas per pastaruosius metus Čekijoje išlieka stabilus, tik kanapių ir opioidų vartojimas pasižymi didesniu paplitimu, o asmenų, bent kartą gyvenime vartojusių narkotines medžiagas, nuosekliai daugėja. Kanapių ir opioidų vartojimo plitimas yra būdingas pasaulio narkotikų vartojimo tendencijoms⁸³, o asmenų, bent kartą vartojusių narkotinių medžiagų, skaičiaus didėjimas, Europos kontekste, vertinamas kaip visuotinis reiškinys, vienodai pasireiškiantis griežtos prohibistinės ir liberalios politikos

⁸² Viktor Mravčík Kateřina Grohmannová et. al., *Annual Report the Czech Republic 2011 Drug Situation* (Prague: Czech National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2012), p. 24.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/724/Czech_Republic_NR2012_443255.pdf>;

Viktor Mravčík Kateřina Grohmannová et. al., *The Czech Republic New Development, Trends and in-depth information on selected issues* (Prague: Czech National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2013), p. 27.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/846/EMCDDA_NR_2013_Czech_Republic_472332.pdf>;

Viktor Mravčík Kateřina Grohmannová et. al., *National Report The Czech Republic 2013 Drug Situation* (Prague: Czech National Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2014), p. 37.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/1007/VZ_2013_EN_final.pdf>;

Country Drug Report 2017: Czech Republic (Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2017), p. 18-19.
<<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4511/TD0416912ENN.pdf>>.

⁸³ United Nations Office on Drugs and Crime, *World Drug Report 2016* (New York: United Nations, 2016), p. 1-5.

besilaikančiose valstybėse.⁸⁴ Todėl, autoriaus nuomone, tokie nežymūs pokyčiai turi būti vertinami kaip nepriklausomi nuo valstybės pasirinktų priemonių kovoje su narkotinių medžiagų vartojimu.

Iš pateiktų duomenų darytina išvada, kad disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavimas Čekijoje nesukėlė neigiamų pasekmių ir narkotinių medžiagų vartojimas neišplito visuomenėje labiau nei valstybėse, kuriose laikomasi prohibistinės politikos, nors to dažniausiai tikimasi, kai kalbama apie represyvos baudžiamosios politikos pakeitimą alternatyviomis priemonėmis.⁸⁵ Be to, mirtingumo bei užkrečiamumo ŽIV, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, rodikliai yra stabilūs ir ženkliai mažesni už ES vidurkį.

Šiame straipsnyje nebuvo tiriami kiti socialiniai, ekonominiai ir kriminologiniai rodikliai, susiję su narkotinių medžiagų vartojimu visuomenėje. Dėl geografinės padėties, autoriaus nuomone, egzistuoja grėsmė, kad asmenys, atvykę iš valstybių, kuriose už disponavimą narkotinėmis medžiagomis yra taikoma baudžiamoji atsakomybė, gali bandyti gabenti narkotines medžiagas per valstybės sieną, tokiu būdu sukeldami grėsmę kitos valstybės visuomenės saugumui.

Remiantis gautais duomenimis galima teigti, kad liberalios narkotikų politikos taikymas narkotikų vartotojų atžvilgiu Čekijoje padėjo išvengti neigiamų, represyvos baudžiamosios teisės sukeltų padarinių ir efektyviai prisidėjo prie narkotinių medžiagų vartojimo sukeltos žalos mažinimo.

Ištirus pasirinktą ES valstybių nacionalinio reglamentavimo, susijusio su disponavimu narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, ypatybes ir pasiektus rezultatus buvo nustatyta, kad Portugalijoje ir Čekijoje dekriminalizavus nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinių medžiagų įgijimu ir laikymu asmeninėms reikmėms, buvo pasiekta teigiamų rezultatų, t.y. narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas sumažėjo ar bent liko stabilus, naujų susirgimų ligomis, susijusių su leidžiamų narkotikų vartojimu, skaičius sumažėjo ir yra ženkliai mažesnis už ES vidurkį.

Autoriaus nuomone, galima daryti išvadą, kad administracinės atsakomybės ir žalos mažinimo priemonių taikymas yra efektyvi priemonė, siekiant sumažinti narkotinių medžiagų paklausą ir su narkotinių medžiagų vartojimu susijusių socialinių problemų mastus, t.y. įgyvendinant narkotikų vartojimo prevencijos tikslus.

Tyrimo metu gauti duomenys patvirtina, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms, įvertinant Lietuvoje pasiektus rezultatus, šios veikos pavojingumą ir sukeliamas neigiamas pasekmes kaltininkui, yra neproporcinga teisinė priemonė norimam tikslui pasiekti.

Atsižvelgiant į ES valstybėse egzistuojančius efektyvius narkomanijos kontrolės mechanizmus, alternatyvius baudžiamajai teisei, darytina išvada, kad LR BK 259 str. 2 d. kriminalizavimas yra neproporcinga priemonė, siekiant užtikrinti asmens ir visuomenės sveikatos apsaugą.

⁸⁴ Europos Narkotikų ir Narkomanijos Stebėsenos Centras, *Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita 2017. Tendencijos ir pokyčiai*, (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017), p. 11-16.

⁸⁵ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 96.

Ultima ratio principo idėjos kritikai⁸⁶ įžvelgia ne tik prevencinę baudžiamosios teisės funkciją, bet ir smerkiančiąją. Remiantis šia baudžiamosios teisės funkcijų teorija, norint palyginti baudžiamosios atsakomybės efektyvumą reikėtų atsižvelgti ir į alternatyviomis priemonėmis sukiamą visuomenės pasmerkimą kaltininko atžvilgiu.⁸⁷ Pripažįstant, kad baudžiamoji teisė atlieka ir smerkiančiąją funkciją, būtų galima teigti, kad baudžiamosios atsakomybės panaikinimas, remiantis galimybe žalos mažinimo priemonėmis ir administracinės atsakomybės taikymu įgyvendinti prevencinę baudžiamosios teisės funkciją, neužtikrintų visuomenės pasipiktinimo, moraliai nepriimtiniomis veikomis, išreiškimo. Lietuvos teisės mokslininkai smerkiančiąją baudžiamosios teisės funkciją priskiria emocinaliojo kriminalizavimo rūšiai.⁸⁸ Tačiau toks požiūris į baudžiamosios teisės funkcijas paneigtų *ultima ratio* principo imperatyvumą veikų kriminalizacijos procese⁸⁹, todėl net ir egzistuojant smerkiančiąjai baudžiamosios teisės funkcijai, kuriant ir taikant baudžiamuosius įstatymus derėtų vengti neproporcingo veikų kriminalizavimo, galinčio sukelti visuomenei daugiau žalos negu naudos.

Kadangi LR BK 259 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos kriminalizavimas neatitinka proporciumo principo reikalavimų, reikalinga tobulinti baudžiamosios teisės sistemą, dekriminalizuojant šią nusikalstamą veiką. JT narkotikų kontrolės mechanizmas draudžia valstybėms legalizuoti narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą, todėl siekiant užtikrinti tarptautinių Lietuvos įsipareigojimų įgyvendinimą, autoriaus nuomone, už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų, be tikslo jas platinti, reikėtų nustatyti administracinę atsakomybę, skiriant papildomą dėmesį žalos mažinimo priemonėms.

Lietuvos teisės doktrinos ir Lietuvos teisėsaugos atstovai⁹⁰ yra konstatavę, kad administracinės atsakomybės taikymas už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms prisidėtų prie efektyvaus valstybės biudžeto panaudojimo, sudarytų galimybes skirti resursus sunkių nusikaltimų tyrimui bei, kai kuriais atvejais, padėtų užtikrinti žmogaus teisių balansą baudžiamosios teisės sistemoje. Be to, toks narkotikų paklausos reguliavimas būtų modernios baudžiamosios teisės ženklas, padedantis užtikrinti proporciumo, efektyvumo ir tarpdisciplininio teisės sistemos darnos principų įgyvendinimą.⁹¹

⁸⁶ D. HUSAK, „Applying *Ultima Ratio*: A Skeptical Assessment“, *Ohio state journal of criminal law* (2005, vol 2, no. 2), p. 536–539.

⁸⁷ A. Ashworth, „Conceptions of Overcriminalization“, *Ohio State Journal Of Criminal Law* (2008, 5), p. 408–410.

⁸⁸ Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: Teorija ir praktika“, *Teisė* (2012 82), p. 14.

⁸⁹ Aušra Dambrauskienė, „*Ultima ratio* principo samprata“, *Teisė* (2015 97), p. 123.

⁹⁰ Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, *Teisės problemos* (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)), p. 103-110; Lietuvos Kriminalinės policijos biuro Veiklos koordinavimo ir kontrolės valdybos viršininkas Audrius Valeika, 15min.lt interviu (2017-04-20 interviu elektroniniame naujienų portale www.15min.lt. <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/narkotiku-politika-lietuvoje-apie-kanapiu-dekriminalizavima-kalbėti-dar-anksti-taciau-del-grieztu-bausmiu-jau-abejojama-56-782698>> [aplankyta 2018-04-15].

⁹¹ Edita Gruodytė, „Drug policy for illegal possession of narcotic drugs and psychotropic substances: challenges and trends in international and national level“, article in the book: Edited by Emil W. Pływaczewski, Ewa M. Guzik-Makaruk *Current problems of the penal law and criminology*. (Warszawa: C.H. Beck, 2017), p. 468.

IŠVADOS

1. Atlikus šį tyrimą buvo nustatyta, kad disponavimo nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms kriminalizavimas Lietuvoje neatitinka proporcingumo principo reikalavimų.
2. Tiriant, ar baudžiamosios atsakomybės taikymas už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų neturint tikslo jų platinti yra proporcinga priemonė, pasinaudojant LR Konstitucinio Teismo įtvirtintais, EŽTT ir ESTT jurisprudencijoje detalizuotais, proporcingumo principo kriterijais, nustatyta, kad pagrindinis LR BK 259 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos objektas yra asmens sveikata, o papildomas rūšinis objektas – visuomenės saugumas.
3. Kai kurios narkotinės medžiagos yra vertinamos kaip mažiau pavojingos asmens sveikatai ir visuomenės saugumui nei legalioje apyvartoje dalyvaujantis alkoholis, o baudžiamosios atsakomybės taikymas sunkius narkotikus vartojantiems asmenims sukelia daugiau neigiamų pasekmių nei teigiamų rezultatų visuomenei, t.y. baudžiamosios atsakomybės taikymas už LR BK 259 str. 2 d. numatytą nusikalstamą veiką yra nebūtinai, siekiant užtikrinti asmens sveikatos ir visuomenės interesų apsaugą.
4. Nuo administracinės atsakomybės už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų asmeninėms reikmėms panaikinimo 2017-01-01, daugiau kaip 50% padaugėjo ikiteisminių tyrimų dėl šių veikų, tačiau beveik 22% sumažėjo pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičius dėl neteisėto narkotinių medžiagų platinimo, o tai sukelia abejonių dėl ikiteisminio tyrimo įstaigų darbo krūvio pasiskirstymo proporcingumo, padarytų veikų sunkumui ir galimybėms efektyviai nustatyti sunkias nusikalstamas veikas darančius asmenis.
5. 2004-2016 metų laikotarpiu Lietuvoje dažnas ar probleminis narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas išliko iš esmės nepakitęs. Nustatytas nedidelis asmenų, bent kartą vartojusių narkotines medžiagas, skaičiaus didėjimas. Tačiau šio rodiklio didėjimas yra būdingas Europos tendencijoms, o Lietuvos rodikliai yra mažesni už ES vidurkį.
6. Mirčių, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, skaičius Lietuvoje 2010-2016 m. laikotarpiu nuolat didėjo ir 2016 metais buvo pasiekęs 38 atvejus vienam milijonui gyventojų, t.y. beveik dvigubai daugiau nei ES vidurkis (20,3/1mln. gyventojų).
7. Nuo 2008 iki 2016 metų, naujų ŽIV susirgimų skaičius Lietuvoje padidėjo beveik 2 kartus, 2016 metais Lietuvoje užfiksuoti 28,9 naujų ŽIV susirgimų, susijusių su narkotinių medžiagų vartojimu, vienam milijonui gyventojų (ES vidurkis 2015 m. – 2,1 atvejo vienam mln. gyventojų).
8. Dėl išvadų, nurodytų 3-6 punktuose, tyrimo metu gautų rezultatų, galima pagrįstai teigti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas, siekiant užtikrinti asmens sveikatos apsaugą ir visuomenės saugumą, yra neefektyvus bei sukliantis neigiamas pasekmes individui ir visuomenei.
9. Ištyrus pasirinktų ES valstybių, dekriminalizavusių disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms, teisinius režimus ir jais pasiektus tikslus nustatyta, kad Portugalijoje ir Čekijoje pradėjus taikyti žalos

mažinimo priemonės, kartu su administracine atsakomybe, buvo pasiekti teigiami narkotinių medžiagų paklausos ir sukeltos žalos mažinimo rezultatai. Liberalaus, į žalos mažinimą nukreipto teisinio reglamentavimo, taikymas Portugalijoje ženkliai pagerino tokių narkotikų kontrolės efektyvumo rodiklius kaip narkotinių medžiagų vartojimo paplitimas, mirčių nuo narkotinių medžiagų skaičius bei susirgimų infekcinėmis ligomis, susijusiomis su leidžiamų narkotikų vartojimu, dažnumas. Čekijoje buvo išvengta drastiško narkotinių medžiagų vartojimo paplitimo, taip pat pasiekti vieni žemiausių Europos Sąjungoje mirčių ir naujų ŽIV susirgimų, susijusių su narkotikų vartojimų rodikliai.

10. Disponavimo narkotinėmis medžiagomis asmeninėms reikmėms dekriminalizavimas, sistemingai taikant žalos mažinimo priemones, tirtoms ES valstybėms, padėjo efektyviai kontroliuoti narkotinių medžiagų paklausos paplitimą ir su tuo susijusias rizikas asmens sveikatai bei visuomenės gerovei. Todėl, galima teigti, kad taikant baudžiamajai teisei alternatyvias, mažiau represyvias priemones, tokias kaip administracinė atsakomybė ir kompleksinės žalos mažinimo priemonės, galima pasiekti tikslus, kurių yra siekiama baudžiamosios teisės priemonėmis, t.y. egzistuoja baudžiamajai teisei alternatyvios priemonės, kuriomis galima užtikrinti asmens sveikatos apsaugą ir visuomenės saugumą, susijusį su narkotinių medžiagų vartojimo ir paklausos sukeliomomis grėsmėmis.
11. Dėl šių priežasčių prieita išvada, kad atsižvelgiant į šios veikos pavojingumą, sukiamas pasekmes, baudžiamosios teisės priemonėmis pasiektus rezultatus ir gerąją ES valstybių patirtį, baudžiamosios atsakomybės taikymas už disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis neturint tikslo jų platinti yra neproporcinga priemonė, siekiant sumažinti narkotinių medžiagų vartojimo sukeltą žalą asmens sveikatai ir visuomenės saugumui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Czech Republic National Drug Policy Strategy for the Period 2010 – 2018, Government of Czech Republic. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/National_Drug_Policy_Strategy_for_the_Period_2010-2018.pdf>.
2. Čekijos baudžiamasis kodeksas (Nr. 140/1961 su 1998 metų papildymais Nr. 112/1998).
3. Čekijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. (Act. 40/2009 Coll.) <<http://www.ejtn.eu/PageFiles/6533/Criminal%20Code%20of%20the%20Czech%20Republic.pdf>>.
4. Čekijos vyriausybės dekretas Nr. 467/2009 (No 467/2009 Coll.).
5. Čekoslovakijos baudžiamasis kodeksas (Nr. 140/1961 su 1990-07-01 papildymais Nr. 175/1990).
6. Decreto-Lei No. 183/2001, de 21 de Junho. <<https://perma.cc/DF9L-4LXH>> [aplankyta 2018-03-21].

7. ES Tarybos 2017-2020 m. ES Kovos su narkotikais veiksmų planas 2017/C 215/02 OL C 215/21.
8. Lei No. 30/2000, de 29 de Novembro, (amended by Decreto-Lei No. 114/2011, de 30 de Novembro, art. 1(1)), pasiekiamas per: <<https://perma.cc/S4VS-4LQR>> [aplankyta 2018-03-21].
9. LR Administracinių nusižengimų kodeksas. TAR. (2015-07-10, Nr. 11216).
10. LR Baudžiamasis kodeksas. Žin. (2000-10-25, Nr. 89-2741), 259 str.
11. Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijos, LR Sveikatos apsaugos ministras (2003-04-23 Nr. V-239). Žin. (2003-04-30, Nr. 41-1899).

Teismų praktika

12. Čekijos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimas Nr. Tpjn 301/2013, vertimas tekste: Joanne Csete, „A Balancing Act Policymaking on Illicit Drugs in the Czech Republic“, (New York: Open Society Foundations, 2012).
13. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. Žin. (2004-12-18, Nr. 181-6708).
14. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas. Žin. (2005-10-01, Nr. 117-4239).
15. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. Žin. (2006-01-19, Nr. 7-254).
16. Valstybė p. G.N. ir A.D., Kauno apygardos teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2014, Nr. 1A-160-290/2014).
17. Valstybė p. M.G., Klaipėdos miesto apylinkės teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2016, Nr. A2.1.-5136-795/2016).
18. Valstybė p. M.J., LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2008, Nr. 2K-352/2008).
19. Valstybė p. R.Š., LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2008, Nr. 2K-303/2008).
20. Valstybė p. S. B., ir J. Š, LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2012, Nr. 2K-7-76/2012).
21. Valstybė p. S.B., LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2013, Nr. 2K-163/2013).
22. Valstybė p. S.K., LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2009, Nr. 2K-148/2009).
23. Valstybė p. V.B., LR Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2007, Nr. 2K-110/2007).

Specialioji literatūra

24. A. Ashworth, „Conceptions of Overcriminalization“, Ohio State Journal Of Criminal Law (2008, 5).
25. Aušra Dambrauskienė, „Ultima ratio principo samprata“, Teisė (2015 97).

26. D. HUSAK, „Applying Ultima Ratio: A Skeptical Assessment“, Ohio state journal of criminal law (2005, vol 2, no. 2).
27. D.J. Nutt, L.A. King & L.D. Phillips, "Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis", The Lancet, (2010 vol. 376, no. 9752).
28. Edita Gruodytė, „Drug policy for illegal possession of narcotic drugs and psychotropic substances: challenges and trends in international and national level“, article in the book: Edited by Emil W. Pływaczewski, Ewa M. Guzik-Makaruk Current problems of the penal law and criminology. (Warszawa: C.H. Beck, 2017).
29. Edita Gruodytė, Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė (Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004).
30. Eduardo Soares, „Portugal“, Decriminalization on Narcotics (Washington: The law library of Congress, Global Legal Research Center, 2016).
31. Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: Teorija ir praktika“, Teisė (2012 82).
32. Joanne Csete, A Balancing Act Policymaking on Illicit Drugs in the Czech Republic (New York: Open Society Foundations, 2012).
33. Kofi Annan, Louise Arbour et al., Taking Control: Pathways to Drug Policies that Work (Geneva: The global Commission on Drug Policy, 2014).
34. M. Lankauskas, Jungtinių tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms Pasaulyje bei Lietuvoje (Vilnius: Teisės institutas. 2017).
35. Mindaugas Lankauskas, „Narkotikų kontrolės politika ir teisinių režimų ypatumai Europoje ir Lietuvoje“, Teisės problemos (2013 ISSN 1392-1592 Nr. 2(80)).
36. Nutt David, Leslie A. King, William Saulsbury and Colin Blakemore, „Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse“, The Lancet (2007, 369 (9566)).
37. Olegas Fedosiukas „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio) teorija ir realybe“, Jurisprudencija (2012 19(2)).
38. P. Zeman, „Legislation and practice concerning prosecution of drug offenses“, Czech Republic. Journal of Drug Issues (2007, 37(1)).
39. R. Coomber, R. McElrath et al., „Key Concepts in Drugs and Society.“ (London: Sage, 2013).
40. Relatório Anual 2013 – a Situação Do País Em Matéria De Drogas E Toxicodependências, Anexo, Quadro. Duomenys tekste: “Drug Decriminalization in Portugal: A Health-Centered Approach”, We are the Drug Policy Alliance (2015 February).
<https://www.drugpolicy.org/sites/default/files/DPA_Fact_Sheet_Portugal_Decriminalization_Feb2015.pdf> [aplankyta 2018-04-20].
41. T. Zábanský, „Czech drug laws as an arena of the drug policy battle“, Journal of Drug Issues (2004, 34(3)).
42. Vendula Belackova, Michaela Stefunkova, „Interpreting the Czech drug decriminalization: The glass is half full – Response to Cerveny, J., Chomynova, P., Mravcik, V., & van Ours, J.C. (2017). Cannabis decriminalization and the age of onset of cannabis use“, International Journal of Drug Policy (52 2018).

Internetiniai šaltiniai

43. <<http://kaunas.kasvyksta.lt/2017/11/06/politika/ragina-uz-zole-nesodinti-i-kalejima-siunciame-visai-ne-tuos-zmones-kuriuos-reikia>> [aplankyta 2018-01-21].
44. Lietuvos Kriminalinės policijos biuro Veiklos koordinavimo ir kontrolės valdybos viršininkas Audrius Valeika, 15min.lt interviu (2017-04-20 interviu elektroniniame naujienų portale www.15min.lt. <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/narkotiku-politika-lietuvoje-apie-kanapiu-dekriminalizavima-kalbeti-dar-anksti-taciau-del-grieztu-bausmiu-jau-abejojama-56-782698>> [aplankyta 2018-04-15].
45. Prof. E. Gruodytė, Narkotikų reguliavimas: ar tapsime „policine“ valstybe? (2017-01-23); <http://www.vdu.lt/lt/narkotiku-reguliavimas-ar-tapsime-policine-valstybe> [aplankyta 2018-02-25].
46. Prokurorai svarsto: ar už marihuanos „suktinukę“ turi būti taikoma griežtesnė bausmė (2017/11/05); <<http://kaunas.kasvyksta.lt/2017/11/05/112/prokurorai-svarsto-ar-uz-marihuanos-suktinuke-turi-buti-taikoma-grieztesne-bausme>> [aplankyta 2018-01-21].
47. Ragina už „žolę“ nesodinti: į kalėjimą siunčiame visai ne tuos žmones, kuriuos reikia (2017-11-06);
48. Tereza Filipková, Cannabis policy in the Czech Republic (2015-09-28); <https://www.tni.org/en/article/cannabis-policy-in-the-czech-republic> [aplankyta 2018-04-09].
49. Užsirūkius „žolės“ – ne tik kalėjimas, bet ir psichiatrinė? Įregistravo naują pasiūlymą (2018-01-14); <<https://m.delfi.lt/aktualijos/article.php?id=76657757>> [aplankyta 2018-01-21].

SUMMARY

THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA ART. 259 PART 2

The aim of this Article is to analyse whether imposing criminal liability for possessing small quantities of narcotic or psychotropic substances for personal use complies with the requirements of the proportionality principle. The study was conducted through document and doctrine analysis, comparison, systemic-linguistic and statistical analysis methods.

Several aspects determine the relevance and problems of the research. Firstly, since the beginning of XXI century some of European Union member states and some other countries started to decriminalize possession of narcotics for personal use due to questionable harm of some types of narcotics' and negative outcome of criminal law application for illegal possession and use. Secondly, until 2017, administrative and criminal liabilities for possession of drugs for personal use were applied in Lithuania. In 2017 administrative liability was

abolished and now only criminal liability can be imposed. The fact that pre 2017 administrative liability was imposed based on the ultima ratio and the proportionality principles, suggested that in some cases application of criminal liability could be disproportionate.

The results revealed that: (1) Imposing criminal liability is not necessary and not proportionate to severity and damage caused by possessing a small amount of narcotics for personal use; (2) In Portugal and Czech Republic positive results in drug demand and drug harm reduction, such as decrease in drug use prevalence, decreased death rates and reduced new HIV and AIDS cases related to drug use, have been reached by applying administrative liability alongside with the measures of harm reduction; (3) It is possible to reduce drug possession cases and harm related to it though administrative liability, alongside application of systemic harm reduction measures.

The principal conclusion of the thesis is that criminal liability for possessing small quantities of narcotic of psychotropic substances for personal use doesn't comply with the requirements of the proportionality principle.

KEY WORDS

Criminal law, criminal liability, narcotic and psychotropic substances, proportionality principle, proportionality, possession, harm reduction, harm prevention, administrative liability.